

Speech Thom de Graaf bij Jaarcongres VvSL Utrecht, 8-11-2012

Geachte dames en heren,

Hartelijk dank dat u mij hebt uitgenodigd om de opening te verzorgen van dit congres van de VvSL, de landelijke Vereniging van Schooldecanen en Loopbaanbegeleiders. Het gebeurt niet vaak – zo heb ik tenminste begrepen – dat een eenvoudig voorzitter van de HBO-raad deze eer te beurt valt: op bezoek bij een vereniging die bijna een miljoen leerlingen bedient.

In het hbo studeren ruim 400.000 studenten. Uw onderwijssector is dus twee en een half maal zo groot. En als we nou toch aan het cijferen zijn: in het wetenschappelijk onderwijs, (voor velen de ‘crème de la crème’) studeren ‘slechts’ een kleine 240.000 studenten, wat uw sector dus ruim VIER maal zo groot maakt!

Maar niet alleen getalsmatig is het v.o. een belangrijke sector. U, dames en heren, of liever gezegd de sector waar u werkt, ‘bedient’ de jongeren in de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar. En op die leeftijd gebeurt veel, zo niet alles, dat bepalend is voor het latere leven van mensen. In die leeftijdscategorie worden keuzes gemaakt en paden gekozen die vaak onomkeerbare gevolgen hebben. Mbo of havo? Havo of toch vwo? Of, aan de andere kant van het spectrum: Praktijkonderwijs of toch vmbo-basis? Natuurlijk, sommigen stromen later nog door, maar het gros maakt bij u een levenskeus.

En dat is een grote verantwoordelijkheid.

Schooldecanen en loopbaanbegeleiders hebben daarbij een grote rol en ook daarom vind ik het echt een eer hier te mogen spreken. Want meer en meer wordt duidelijk – en ik ga me nu maar even beperken tot de onderwijssoort waar ik toe behoor, het hbo – dat motivatie voor een bepaalde loopbaan, een bepaalde studie, studiekeuzemotivatie dus, een minstens net zo belangrijke factor is voor studiesucces als intelligentie, of het juiste vakkenpakket of de juiste vooropleiding. Terwijl keuzestress toch al een issue is geworden, in onze moderne media-samenleving met z’n overdaad aan informatie en bronnen. Wat moet je nog serieus nemen? U toont richting in die warboel.

Laat ik u een voorbeeld geven. En dan kijk ik bewust even naar een deel van de instroom van het hbo waar u niet rechtstreeks over gaat, namelijk de doorstroom van mbo naar hbo.

Gemiddeld genomen vormen studenten afkomstig van het mbo zo’n 20% van de instroom van eerstejaars studenten in het hbo. Daarnaast stromen er overigens ongeveer 70% studenten in afkomstig van de havo, en een kleine 10% komt van het vwo of een andere vooropleiding.

Van die 20% uit het mbo valt in het eerste jaar meer dan één op de vijf studenten uit, tegen minder dan één op de tien van de studenten afkomstig van de havo. Tweemaal zoveel! Toch hebben na vijf jaar méér studenten afkomstig van het mbo al een diploma op zak. Studenten afkomstig van het mbo vallen dus eerder uit, maar wie niet uitvalt, die studeert sneller af.

Hoe kan dat?

Ik zei het al: door hun motivatie. De studenten die uitvallen zijn over het algemeen niet echt gemotiveerd om nog eens 4 jaar in de schoolbanken te zitten. De arbeidsmarkt roept, velen willen bij nader inzien gewoon geld gaan verdienen. Ook komt het vaak voor dat studenten afkomstig van het mbo een ‘verkeerde’ studiekeuze maken.

Dat wordt overigens in de hand gewerkt doordat studenten na het mbo alle hbo-opleidingen mogen kiezen, terwijl de keuze voor havisten beperkt is tot opleidingen die aansluiten bij het gekozen profiel. Dat is gek. De studenten die Algemeen Vormend onderwijs hebben gevolgd krijgen een beperkte keuze, terwijl MBO-studenten die reeds voor een beroep hebben gekozen, nu nog alles mogen kiezen!

Ik vertel u als schooldecanen natuurlijk niets nieuws als ik zeg dat wij in overleg zijn met de MBO-raad en het Ministerie van OCW over maatregelen over de studentenstroom vanuit het mbo wat beter te kunnen sturen, om de gevolgen van die verkeerde studiekeuzes wat te kunnen indammen. Niet iedereen die “leuk met kinderen” is, moet dus naar de Pabo mogen.

Maar goed, terug naar het punt van motivatie. Ik zei al: de studenten afkomstig van het mbo die niet uitvallen, studeren eerder af dan de havisten. Omdat zij tot de meest gemotiveerde studenten behoren die de hogescholen hebben! Ze hebben vaak hard geknokt voor hun kans om via het vmbo en het mbo toch het maximale uit zichzelf te halen. En dat loont zich.

En daar, dames en heren, komt u in beeld.

Want als schooldecanen en studiebegeleiders bent u bij uitstek degenen die uw leerlingen, straks onze studenten, de goede weg op kunt sturen. En dat is tegenwoordig heel wat ingewikkelder dan in de tijd dat ikzelf en mijn vrienden onze keuze moesten maken. In die tijd kreeg je in 6-VWO het blaadje ‘Straks studeren’ waarin per aflevering 2 à 3 studierichtingen centraal stonden en studenten werden geïnterviewd. Je had een klassenleraar of mentor met wie je kon praten. Het hbo bestond nog niet, havisten gingen naar de HTS of de HEAO en vwo’ers gingen sociologie, Nederlands, psychologie of (zoals ik) rechten studeren.

Voor de meesten die naar de universiteit gingen gold, dat meer tijd ging zitten in de keuze van wáár je ging studeren, dan wát je zou gaan doen.

Tegenwoordig is het heel wat complexer.

Een geslaagde havist of mbo’er kan kiezen uit 220 hbo-bachelor opleidingen die soms landelijk uniek zijn, maar veel vaker op 5, 15 of zelfs 25 plekken in het land worden verzorgd. Aan een monosectorale hogeschool, een kleine multisectorale hogeschool, een hogeschool in de provincie of een Randstedelijke hogeschool met 42.000 studenten van tientallen nationaliteiten. En dan heb ik het over het w.o. nog niet eens gehad.

In die situatie kun je je advies over studiekeuze niet meer halen bij je vader of een oom die zulke leuke anekdotes kon vertellen over zijn tijd ‘bij het corps’. Nee, studiekeuzebegeleiding is tegenwoordig het werk van professionals. Van u, dames en heren.

En daarom zijn wij blij met u. En daarom, ook, ben ik blij dat ik hier mag staan om uw congres te openen, dat niet toevallig ook gaat over die zo broodnodige professionaliteit.

Ik weet, dat de begeleidings- en adviesfunctie voor leerlingen in het vo, die u vervult, onder druk staat. Vanuit het hbo zouden wij het in elk geval enorm betreuren, wanneer dat er toe zou leiden dat het keuzeproces van leerlingen minder goed begeleid gaat worden. Het is natuurlijk niet aan mij om aan te geven hoe die begeleiding precies moet worden ingevuld. Maar duidelijk is wel, dat minder begeleiding of minder goede begeleiding risico's met zich meebrengen. Het maatschappelijk belang is gewoon té groot.

De doorstroom van vo naar hbo (of wo) zal er in de komende jaren niet simpeler op worden. Integendeel, er gaat veel veranderen. De inschrijfdatum gaat verschuiven van 1 september naar 1 mei. Wie zich later dan 1 mei inschrijft, heeft geen automatisch toelatingsrecht meer, óók niet als die leerling op zich de juiste vooropleiding heeft. Er komen toelatingsonderzoeken. Weliswaar met een adviserend karakter, maar toch bedoeld om ‘de juiste student op de juiste plek’ te krijgen.

En in het hbo hoeft u vooralsnog geen verscherpte toelatingseisen of selectie te verwachten, behalve daar waar er al toelatingseisen gesteld worden, in het kunst- en sportonderwijs. Maar in het w.o. is wèl voornemens meer over te gaan tot selectie aan de poort. Ook daar zal het v.o. op moeten anticiperen.

En dat alles vereist, ik ze het nogmaals, naar de mening van de hogescholen en professionele verwijs- en adviesfunctie binnen de v.o.-scholen. Want het hbo doet zelf al veel, maar wij krijgen potentiële studenten natuurlijk pas in beeld als ze zich inschrijven. U ziet ze eerder: al vanaf hun 14^e, 15^e kunt u een begin maken met goede begeleiding van de keuzes die er voor leerlingen aan zitten te komen.

Wij kunnen dat niet zo vroeg en zo intensief als u, hoe graag we ook helpen door middel van voorlichtingsmateriaal, bijeenkomsten enzovoort.

Maar natuurlijk spannen de hogescholen zich ook in.

Ten eerste erkennen wij dat het aanbod van opleidingen te onoverzichtelijk is geworden. Per sector, zoals de kunsten, de techniek, economie of zorg onderzoeken we daarom met de werkgevers in sectorale verkenningen hoe de aansluiting met de arbeidsmarkt ervoor staat én hoe we het aanbod kunnen stroomlijnen. We hebben dat ook met de staatssecretaris afgesproken in ons hoofdlijnenakkoord. Dat leidt (via ingrijpende veranderingen) tot sluiting of bundeling van opleidingen. De trend is bredere bachelors aan te bieden waarna de student zich pas later met de keuze van minors en bijvakken nader specialiseert. Daarmee wordt alles wat simpeler, maar anderzijds: die scholier aan uw spreektafel wordt misschien wel

enthousiast van de specifieke opleiding sport-marketing, en niet van de algemene opleiding commerciële economie, waar sport-marketing een variant van is. En voor de kijkers van CSI spreekt “Forensisch Onderzoek” zeer aan. Moeten we dat toch weer als een scheikunde-variant aanbieden? We zoeken evenwicht daarin: met naamgeving en met inhoud.

Ten tweede: ook in de voorlichting gaan we nu echt anders te werk. In het verleden lag er inderdaad teveel accent op groei en op werving. Er werd ook echt marketing bedreven door hogescholen om studenten te krijgen. Nu echter zien we in hun prestatieafspraken met de overheid, dat hogescholen niet meer willen groeien. Dat ze zich richten op de eigen niche of regio, dat ze selectie of zwaardere intake aan de poort inzetten. Alles om de juiste student op de juiste plek te krijgen. De overheid moedigt dat ook met geld aan: wie zijn streefcijfer van minder uitval niet haalt levert later geld in.

Wat merkt u daarvan? Natuurlijk, de open dagen, steeds meer intake-gesprekken en adviestrajecten voor uw eindexamenkandidaten. Meeloopdagen, testen. Maar ook iets nieuws. Heel concreet: ons product “Studie in Cijfers”.

Dat is een etiket dat in een vast format universele kengetallen over een opleiding geeft en dat in al het voorlichtingsmateriaal prominent afgedrukt wordt. Ere wie ere toekomt: het waren studentenbonden die dit idee inbrachten en via slimme lobby afdwongen. Samen met die studenten hebben inmiddels vijf hogescholen dat idee uitgewerkt én toegepast. De volgende vijf zijn al bezig met de uitrol, eind volgend jaar willen we compleet zijn. U zult het steeds vaker zien: cijfers over studenttevredenheid, aantal eerstejaars, de contacttijd met docenten, de doorstroom naar het tweede jaar, studieswitch, hoeveel halen hun diploma binnen vijf jaar, succes op de arbeidsmarkt. Objectief, van de specifieke opleiding en afgezet tegen het landelijk gemiddelde.

Op een ander punt kunnen wij u helaas niet helemaal tegemoet komen.

We weten dat er behoefte is om al in de derde klas, als scholieren hun profielkeuze maken, stabiele studiekeuze-info te bieden. Stabiel is hier: toekomstvast. Het liefst zouden veel decanen zien, dat het studieaanbod drie jaar later nog hetzelfde is, zodat gekozen profielen ook blijven aansluiten en niet zijn ingehaald door bijvoorbeeld verzwaarde instroom-eisen of ander veranderingen.

Wij zitten daar in een spagaat tussen gevraagde flexibiliteit naar de veranderende arbeidsmarkt en de voorspelbaarheid van ons aanbod. Wanneer een sectorale verkenning is uitgevoerd en de stroomlijning in het studieaanbod doorgevoerd, dan zal die stabiliteit daarna zeker beter worden. Maar momenteel breekt eerder een fase van groot onderhoud aan; daar kunnen we niet omheen. Via Studiekeuze123 en uiteraard bij de hogescholen zelf is wel steeds te vinden hoe het aanbod zich ontwikkelt.

De politiek heeft grote invloed op dit soort keuzeprocessen; uw weet dat net zo goed als ik. Laten we ons er samen voor inzetten, dat al die jonge mensen wel terecht kunnen! Dat brengt me op het nieuwe regeerakkoord, want de toegankelijkheid van het hoger onderwijs gaat nu helaas hard achteruit.

Dames en heren,

Ik zou hier nog kunnen spreken over allerlei andere ontwikkelingen in het hoger onderwijs, zoals de toenemende aandacht voor onderwijskwaliteit, over profilering van studies en instellingen, over toetsing en examinering, over ons praktijkgerichte onderzoek, over de waarde van “Bildung” in het hbo: we willen niet alleen professionals aan de markt leveren, we willen ook studenten begeleiden in hun vorming tot burger en volwassen mens. Maar daarvoor ontbreekt nu de tijd. Eén ding moet we wel nog van het hart, omdat ook u daar een rol in kunt hebben.

Het nieuwe kabinet bezuinigt liefst € 155 miljoen in 2017 op het hoger onderwijs, later oplopend naar € 195 miljoen. U weet het al: studenten leveren heel veel geld in door het leenstelsel, dat vervolgens niet in het hoger onderwijs wordt geïnvesteerd. De toegankelijkheid van het hoger onderwijs wordt bovendien beperkt door onvoldoende middelen voor de aanvullende beurzen. Ook de afschaffing van OV-kaart jaagt studenten op kosten.

Nog los van het effect van die OV-kaart, verwachten wij hierdoor 15 tot 20.000 minder studenten aan de hogescholen. De toegankelijkheid van het hoger onderwijs komt echt onder druk, en juist bij die kinderen die niet van thuis uit gewend zijn dat je gestudeerd kan hebben, omdat hun ouders dat ook niet deden. De emancipatiefunctie die het hbo van oudsher heeft, veel meer dan de universiteiten, die zal deels verloren gaan.

In uw werk met de begeleiding van studiekeuze zult u de vragen ongetwijfeld gaan tegenkomen: durf ik een studielening aan te gaan, hoeveel kan ik werken naast mijn studie of moet ik daarvoor eerst sparen? Kies ik een korte, veilige studie of volg ik meer mijn echte motivatie?

Ik roep u op die ervaringen te bundelen, om de politiek ermee te confronteren!

De verwachtingen van beleidmakers over uw werk zijn immers hoog:

- Graag veel en veel meer techniek-studenten
- Graag meer VWO-ers naar het HBO (dat is officieel beleid!)
- Graag minder “pretstudies” in de ogen van criticasters: volg niet alleen je hart maar let vooral ook meer op de markt, wat je arbeidskansen zijn.
-

Of u de studiekeuzes maar even wilt bijbuigen dus.

Die verwachting geeft u ook de positie om de beleidmakers de effecten van nieuw beleid terug te geven! Om ze te voeden met de vragen en verwachtingen waar uw scholieren mee bezig zijn. En als we daarin samen kunnen optrekken, dan zijn wij daartoe graag bereid.

Dames en heren,

U draagt dus een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid met de begeleiding van studiekeuze. U zult vandaag in workshops werken aan de professionalisering daarvan. Met mijn “blik in de keuken” van het hbo hoop ik u daarvoor goede input gegeven te hebben. Van harte wens ik u succes met uw werk, want dan komen meer studenten op de juiste plek terecht!
